

Sjöblom, Gunnar, 1968. *Party Strategies in a Multiparty System*. Lund: Studentlitteratur.

So, Florence, 2012. *Party Leadership Selection in Parliamentary Democracies*. Doktorsavhandling. Los Angeles: University of California.

Nicholas Aylott är lektor och docent i statsvetenskap vid Södertörns högskola.
E-post: nicholas.aylott@sh.se

Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Anmälan av Martin Lindström

Boken "Nya svenska väljare" (2013) om det svenska riksdagsvalet 2010 är den senaste i raden av de välskrivna vetenskapliga rapporter från Göteborg om svenska riksdagsval. Den svenska valforskningen hade visserligen en föregångare i Herbert Tingstens "Political Behaviour" (1937), men ansatsen att ställa frågor till ett slumpmässigt urval av väljarna om bland annat de olika stegen i valet av politiskt parti i ett specifikt val istället för att bara analysera offentlig valstatistik kom från USA och initierades i Sverige av professor Jörgen Westerståhl vid Statsvetenskapliga institutionen i Göteborg efter andra världskriget. Oscarsson och Holmberg presenterar i "Nya svenska väljare" rika data om partisympatier, socioekonomiska och andra skiljelinjier i partival, sammansättningen av de olika partiernas väljarkader, partibyte jämfört med föregående riksdagsval, egenskaper hos partibytare jämfört med partitrogna, väljarnas inställning i sakfrågor, påverkan av massmedia och partireklam, ekonomisk röstning, åsiktsröstning, partiledarnas betydelse, politikerförtroende etc. Den långa traditionen av valforskning möjliggör dessutom jämförelser av långsiktiga förändringar över tid med tidsserier av ofta jämförbara data som börjar med andrakammarvalet 1956, vilket ger ytterligare perspektiv åt framställningen.

Presentationen och diskussionen av riks-

dagsvalet 2010 väcker emellertid också frågor kring metodologiska problem. Sådana metodproblem finns även inom arbetet med till exempel monitorering av hälsorelaterade riskfaktorer och levnadsvanor i en generell befolkning inom epidemiologi och socialmedicin, och innefattar bland annat slumpfel och systematiska fel. Graden av slumpfel (*random error*) beror huvudsakligen av antalet observationer (till exempel antalet deltagare). Slumpfelet minskar om antalet observationer ökar. Systematiska fel är däremot oberoende av antalet observationer. De systematiska felen (*systematic errors* eller *bias*) är många men innefattar huvudgrupper som selektionsbias, missklassificering och confounding. Selektionsbias kan uppkomma genom skevheter i urval och/eller deltagande, och innebär att sambanden mellan oberoende och beroende variabler skiljer sig mellan den generella befolkning man vill undersöka (parameterpopulationen) och det urval man använder för att genomföra själva undersökningen. Missklassificering innebär felklassificering och finns i olika varianter. Confounding innebär att en tredje variabel stör sambandet mellan två andra variabler. En confounder är en variabel som måste uppfylla tre kriterier: 1) den är associerad med den oberoende variabeln (exponeringsvariabeln), 2) den är samtidigt en variabel som självständigt påverkar den beroende variabeln, och 3) den får inte vara intermediär i kausalkedjan mellan den oberoende och beroende variabeln. Ibland kan slutsatser också påverkas av att man inte tagit hänsyn till sådana confounders eller variabler som "stör" sambanden man vill studera, en av flera former av vad som benämns okontrollerad confounding (*residual confounding*) (se Rothman 2002, Aschengrau and Seage III 2014).

Metodfrågor om slumpfel och systematiska fel uppkommer till exempel vid tolkningen av förändringen jämfört med det föregående riksdagsvalsresultatet 2006, som i enstaka fall ger andra resultat än direkt läsning av officiell valstatistik från Valmyndig-

heten visar. Enligt författarna var till exempel Centerpartiets väljarkår i riksdagsvalet 2010 i stort sett oförändrad när det gäller andelen av partiets väljare som bodde på landsbygden (34%) jämfört med riksdagsvalet 2006 (33%) (Oscarsson och Holmberg 2013: 124-125). Valresultatet på Valmyndighetens hemsida ger dock en något annorlunda bild av Centerpartiets utveckling. I riksdagsvalet 2010 minskade Centerpartiets andel av alla giltiga röster i Sverige från 7,9% till 6,6% (-1,3 procentenheter), men denna genomsnittliga förändring döljer stora geografiska variationer som inte var till de traditionella centerfästernas fördel. I två av landets 29 valkretsar ökade Centerpartiet sin röstandel, nämligen i Stockholms kommun (från 5,7% till 6,3% av samtliga röster) och Stockholms län (från 5,3% till 5,8%). I Stockholms län ökade Centerpartiet mest i kommunerna Danderyd (från 6,3% till 11,2%), Lidingö (från 6,4% till 10,1%) och Täby (från 5,2% till 7,8%). I samtliga övriga 27 riksdagsvalkretsar minskade Centerpartiets röstandel i varierande utsträckning med den minsta minskningen i procentenheter i Malmö kommun (-0,05 procentenheter) och den största minskningen i de traditionellt starka centervalkretsarna Gotlands län (från 19,2% till 14,6% av rösterna), Västerbottens län (från 11,8% till 7,4%) och Jämtlands län (från 16,8% till 12,8%). I valkretsen Gotlands län, där Centerpartiet tappade mest med -4,6 procentenheter, var minskningen i röstandel dessutom mindre i kommunvalkretsen Visby (-2,7 procentenheter) än i de två andra kommunvalkretsarna Gotlands norra (-5,5 procentenheter) och Gotlands södra (-5,9 procentenheter) (www.valmyndigheten.se). Liknande mönster med stora förluster i traditionellt starka centervalkretsar och i synnerhet i landsbygdsdistrikt kan observeras även i andra geografiska områden i Valmyndighetens offentliga statistik. Jag vill inte göra anspråk på att mina observationer är fullständiga, men det förefaller som om en metoddiskussion kunde ha varit klargörande här. Beror skillnaden på slumpfel, selektionsbias,

vikttningsproblem eller är det bara mina egna ofullständiga jämförelser som är felaktiga? Att slumpfel skulle vara orsaken förefaller inte troligt eftersom antalet respondenter är ganska stort ($n=1274$ centerpartister enligt tabell 5.4, ss. 122-123). Selektionsbias kan bero både på att det ursprungliga urvalet inte är slumpmässigt eller att selektionsbias uppstår genom att vissa grupper i det slumpmässiga urvalet svarar i mindre utsträckning än andra. Andelen deltagare i undersökningen (%), som jag inte hittat uppgifter om, kan därför ha betydelse för uppkomsten av selektionsbias, men behöver inte ha det (andelen deltagare i det ursprungliga slumpmässiga urvalet kan vara lågt utan att selektionsbias uppkommer). Selektionsbias förefaller inte vara en trolig förklaring. Effekter av viktningen förblir en helt öppen fråga i boken, och texten i botten av tabell 5.4 anger att "Uppgifter om antalet svarande anger de viktade n -talen".

Missklassificering (felklassificering) kan bland annat uppkomma genom att respondenterna inte förstår frågorna, har glömt partival eller medvetet väljer att svara felaktigt (alternativet är att inte svara vilket kan ge upphov till selektionsbias). Ett exempel på det senare kan vara att respondenten väljer att svara på vissa frågor på ett sätt som uppfattas som socialt önskvärt (*social desirability bias*). Sådan felklassificering är teoretiskt tänkbar för till exempel partival och åsikter i vissa sakfrågor. Sverigedemokraterna har till exempel betydligt färre respondenter/väljare än både Kristdemokraterna och Vänsterpartiet i tabellerna i kapitel 5, trots en obetydligt högre röstsiffra i det verkliga valresultatet. Om felklassificeringen är jämnt fördelad i olika demografiska (till exempel ålder, kön) och socioekonomiska grupper (till exempel yrke, utbildning, inkomst) är felklassificeringen odifferentierad (*non-differential misclassification*). Om felklassificeringen däremot systematiskt förekommer i större utsträckning i vissa grupper än andra är felklassificeringen differentierad (*differential misclassification*). I båda fallen kan felklassificeringen få conse-

kvenser för slutsatserna om inte bara andelar utan också samband mellan olika variabler.

Vissa frågor om politisk kunskap som borde betraktas som synnerligen viktiga finns inte med i undersökningen. Man kan möjligen kalla detta okontrollerad confounding (*residual confounding*) eftersom sambandet mellan å ena sidan olika demografiska och socioekonomiska karakteristika och å andra sidan en samlad bild av relevant politisk kunskap i väljarkåren därmed inte belyses på ett fullgott sätt. Författarna mäter fyra dimensioner av politisk kunskap innefattande sakkunskaper, systemkunskaper, personkunskaper och partiståndpunktskunskaper. Författarnas slutsats är att väljarnas kunskaper om partiernas ståndpunkter är bättre än väljarnas kunskaper om personer, vilket enligt författarna förefaller naturligt i ett partidominerat flertpartisystem. En kompletterande slutsats är att svenska väljare har goda politiska kunskaper och att de politiska kunskaperna är bättre än i många andra jämförbara länder. En betydande majoritet kan till exempel svara korrekt på frågor om riksdagsspärrar, arbetslöshetsnivåer, riksbankens styrränta och antalet riksdagsledamöter (Oscarsson och Holmberg 2013: 286). Däremot finns det inga kunskaps- eller åsiktsfrågor om den omfattande revision av Regeringsformen som riksdagen beslutade om strax före respektive efter riksdagsvalet 2010. Ändringen av Regeringsformen var betydande på flera områden. Ett exempel är att medlemskapet i EU nu är inskrivet i den svenska grundlagen (Bull och Sterzel 2010: 60). Lagstiftarnas intentioner med regeln att en grundlag endast kan ändras genom ett vilande beslut före och ett stadfästade beslut efter ett ordinarie riksdagsval är tydliga:

Tanken bakom dessa regler om en försvårad eller i varje fall uttänjd ändringsprocedur är att författningsbestämmelserna är så centrala att de bör kunna ändras endast om det finns en bred anslutning till ändringsförslagen, vidare att sådana kräver särskild eftertanke och att folket i val eller folkomröstning skall ha en möjlighet att säga sin mening. (Holmberg och Stjernquist 2003: 14).

Den svenska väljarkåren är fortfarande splittrad i frågan om EU-medlemskapet liksom i andra frågor relaterade till EU och EMU som handlar om medlemskapets innehåll. I riksdagsvalet 2006 var 28% av väljarna för ett utträde ur EU. I riksdagsvalet 2010 var motsvarande siffra 17% (Oscarsson och Holmberg 2013: 240), men andelen direkta motståndare steg igen till 25% våren 2013, enligt Sören Holmberg och SOM-institutet (Sveriges Riksdag. EU-upplysningen 2013). Dessutom är det många i grunden EU-positiva väljare som vill att Sverige ska fortsätta vara medlem i EU samtidigt som de är negativa till utvecklingen mot ökad överstatlighet (Oskarson 2010: 81ff.). Oscarsson och Holmberg har också visat att EU-frågor är ett sakpolitiskt område där riksdagspartierna representerar sina väljare sämst (Oscarsson och Holmberg 2008: 221).

Regeln och intentionerna bakom regeln att det krävs två beslut med ett mellanliggande ordinarie riksdagsval för att ändra en grundlag är i sig själva en tillräcklig anledning till att ställa kunskaps- och åsiktsfrågor om grundlagsändringen 2010. När innehållet i en sådan grundlagsändring dessutom i vissa avseenden troligen inte är politiskt okontroversiellt i väljarkåren borde frågor om politiska kunskaper och åsikter om grundlagsändringen och dess innehåll vara självklara.

Det svenska valforskningsprogrammet i Göteborg har presenterat studier och analyser av hög vetenskaplig kvalitet om de svenska riksdagsvalen sedan 1950-talet. Tillgången till kontinuerliga och i många fall jämförbara tidsserier sedan andrakammarvalet 1956 gör att dessa vetenskapliga rapporter mognat genom att de tillförts en ny och längre tidsdimension med åren. Dessutom har många intressanta och valida frågor som ger ytterligare kunskaper om svenska väljare och väljarearbete tillkommit. Den generellt positiva bilden av hög vetenskaplig kvalitet och högt informationsinnehåll utesluter emellertid inte en konstruktiv metodisk diskussion om till exempel analysen av i synnerhet småpartiers

väljarsammansättning, risken för missklassificering och vilka politiska kunskapsfrågor som är relevanta i ett specifikt riksdagsval.

REFERENSER

- Aschengrau, Ann, Seage III, George R., 2014. *Epidemiology in Public Health*. Third edition. Burlington, MA: Jones & Bartlett Learning.
- Bull, Thomas & Sterzel, Fredrik, 2010. *Regeringsformen. En kommentar*. Stockholm: SNS Förlag.
- Holmberg, Erik & Stjernquist, Nils, 2003. *Vår författning. Trettonde upplagan*. Reviderad av Isberg, Magnus & Regner, Göran. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2008. *Regeringsskifte. Våljarna och valet 2006*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören, 2013. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Oskarson, Maria, 2010. "Vi och dom" s. 81-101 i Oscarsson, Henrik & Holmberg, Sören (red.), *Väljarbeteende i Europaval*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Rothman, Kenneth J., 2002. *Epidemiology. An Introduction*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Sveriges Riksdag. *EU-upplysningen vid Sveriges Riksdag, 2013-05-23*, www.eu-upplysningen.se.
- Tingsten, Herbert, 1937. *Political Behaviour. Studies in Electoral Statistics*. Stockholm: P.S. King & Son.
- www.valmyndigheten.se

Martin Lindström är professor i Socialmedicin vid Institutionen för Kliniska vetenskaper, Lunds universitet i Malmö.
E-post: martin.lindstrom@med.lu.se

Ekman, Joakim, Linde, Jonas & Sedelius, Thomas, 2014. *Demokratiseringsprocesser: nya perspektiv och utmaningar*. Lund: Studentlitteratur.

Anmälan av Mats Öhlén

Åtta år efter utgivningen av boken *Demokratiseringsprocesser: Teoretiska ansatser och empiriska studier* (2006) har nu upplaga två kommit. Joakim Ekman (Södertörn) och

Jonas Linde (Bergen) var författare även för den första upplagan. Ny medförfattare är Thomas Sedelius (Högskolan Dalarna). Den nya upplagan är välkommen. Åtskilligt har hänt sedan 2006 som exempelvis den arabiska våren och Rysslands alltmer auktoritära och expansionistiska inriktning. Samtidigt verkar det vara glest med uppdaterad svenskspråkig kurslitteratur på temat. Ett undantag är möjligtvis "Att studera demokratisering" av Thomas Denk och Daniel Silander ifrån 2007 men också denna är något till åren och dessutom snävt metodinriktad. Ambitionen i denna nya upplaga är detsamma som i den första: att sammanfatta och göra tillgänglig den aktuella forskningen på området för svenska studenter. Denna ambition speglar bokens innehåll bra även om den är något blygsam. Boken innehåller så mycket mer än en "sammanfattning" vilket jag återkommer till senare.

Det övergripande syftet är att "presentera de viktigaste teoretiska och empiriska bidragen" inom forskningsfältet kring demokratisering. Själva grundtanken med boken är därmed deskriptiv vilket är fullt rimligt med tanke på att den tänkta läsekretsen främst är svenska studenter i statsvetenskap. Dock skiljer boken ut sig ifrån mer grundläggande kurslitteratur då den eftersträvar att kombinera en tydlig forskningsanknytning med ett studentperspektiv. Ett andra syfte med boken (om än outtalat) verkar vara att föra en kritisk diskussion kring de mer aktuella forskningsdebatterna och i vissa avsnitt göra egna självständiga analyser. Detta gäller främst de områden inom vilka författarna själva är aktiva forskare: medborgarnas syn på demokrati och forskningen om så kallade hybridregimer. Boken har ett logiskt och systematiskt upplägg. Inledningskapitlet följs upp av två kapitel av bakgrundskaraktär; kapitel 2 om centrala begrepp och kapitel 3 om demokratis historiska utbredning. Detta följs upp av fem kapitel med specifika teman: kapitel 4 om olika förklaringsmodeller, kapitel 5 om medborgarperspektivet, kapitel 6 om icke-demokratiska regimer, kapitel 7 om institutionernas